

מאמר בנושא העליה לארץ

מתוך הארכיון של מתימן יבוא (my1.co.il)

מהאתר הספריה של מטה.

תקציר

תיאור השלבים השונים של מבצע "על כנפי נשרים" לחיסול גולת יהודי תימן. המאמר מתאר את חידוש העליה ממחנה עדן בסוף שנת 1948, השלב של היציאה ההמונית ותיאור הטסתם של העולים לישראל. במאמר נתונים על מספרי העולים ומספר הטיסות לפי תקופות.

"על כנפי נשרים" העליה מתימן ומעדן : מבצע "על כנפי נשרים"

מחבר: דב ליתן

העליה מתימן נחלקת לשלושה שלבים עיקריים. שני השלבים הראשונים מתייחסים לתקופת "על כנפי נשרים" ואילו השלב השלישי – לחיסול גולת תימן, פרט לאלפים ספורים שנשארו שם. הנתונים כוללים גם את עליית יהודי עדן. הטבלה שלהלן משקפת את עליית יהודי תימן ועדן עד 1956. עלייה "גדולה" יחסית הגיעה מתימן גם בשנות התשעים.

עליות יהודי תימן מאז הקמת מדינת ישראל*

תקופת העלייה	עולים מתימן	עולים מעדן	סך הכול
שלב ראשון (דצמבר 1948 – מארס 1949)	5,550		5,550
שלב שני (יוני 1049 – ספטמבר 1950)	41,092	1,770	42,862
שלב שלישי (אוקטובר 1950 – אפריל 1956)	1,344	449	1,793
סך הכול	47,986	2,219	50,205

* הנתונים על אודות העליה מתימן (ועדן) מסתמכים על שלושה מקורות עיקריים: א. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה; ב. הסוכנות היהודית; ג. הג'וינט. לא תמיד יש התאמה בין הנתונים של המקורות השונים, ולעתים יש שינויים וסטיות בנתונים של אותו מקור.

השלב הראשון

המאמצים להעלות את יהודי תימן לישראל, שנפסקו עם תום מלחמת העולם השנייה, נחדשו עם הקמת המדינה. הבעיה הדחופה ביותר הייתה העלאתם של הפליטים שנתקעו בעדן מאז הפסקת העליה בשנת 1945, ומנו באזור עדן ושיח' עות'מאן כ-4,000 איש. מספר זה גדל מעט והגיע

בשנת 1948 לכדי 4,200 איש. כמו כן שהו בעיר עדן כ- 1,300 פליטים וניצולי פרעות.

המאמצים להחיש את העלייה מתימן בסוף שנת 1948 נבעו מחמש סיבות עיקריות:

א. המטרה הלאומית הכללית של עלייה המונית ומיזוג גלויות.

ב. הניסיון החיובי של עליות יהודי תימן מאז תרמ"ב (1881-1882). העולים התימנים היו ידועים כאנשים המשתלבים מהר בחיי העבודה והיצירה ומוכנים להסתפק במועט.

ג. העלאת העולים שנתקעו במחנה "גאולה" ובעדן תדרבן את שאר היהודים שנתרו ברחבי תימן לעלות.

ד. הסכנה לפרעות נגד היהודים, דוגמת הפרעות בעדן ובשיח' עות'מאן בסוף שנת 1947.

ה. המצב הבריאותי הקשה של העולים ומצבם האומלל של הפליטים וניצולי הפרעות בעדן, שחלקם הגדול שהה במחנה "גאולה" למעלה משלוש שנים.

בשלב זה, שנמשך מדצמבר 1948 עד מארס 1949, עלו 5,550 יהודים מתימן.

השלב השני

לאחר הפסקה של כשלושה חודשים (אפריל-יוני 1949) החל השלב השני של העלייה, אשר אפשר לכנותו "היציאה ההמונית מתימן". לאחר שנודע ליהודי תימן על הקמתה של מדינת ישראל הם נסחפו בגל של התעוררות משיחית. תרמו לכך גם "איגרות גאולה" של השליחים, שקראו ליהודים לקום ולעזוב את מקומות מגוריהם ולעלות לארץ הקודש. אלפי בני אדם יצאו תוך זמן קצר לדרך. חלקם הגדול עשה את דרכו ברגל והיו שהצליחו להסתייע במקצת בדרך במכוניות (מוניות) ובמשאיות. בדרך ארבו להם סכנות רבות בדמותם של שודדים בדואים; ושליטים מקומיים דרשו תשלומי כופר.

רוב היהודים חיו בתחומים שהיו נתונים תחת שלטונו הבלעדי של האימאם, חלקם התגוררו בשטחי החסות הבריטית – האזור שנמצא בין תימן בצפון והעיר עדן בדרום – ואחרים התגוררו בערי עדן, שהייתה, כאמור, מושבת כתר בריטית. הם עברו, אפוא, שלוש רשויות שונות בדרכם. הדבר היה מסובך, ובהיעדר גורם מתאם נתקעו שיירות של עולים מדי פעם באזורים שהיו נתונים לשליטתם של הסולטאנים. השיירות עוכבו בשל רצונם של הסולטאנים להפיק רווחים ממעבר העולים על ידי גביית מסים. היו שיירות שנתקעו לאחר שהבריטים סגרו את הגבול לעדן. ההליכה ברגל ממקומות היישוב המרוחקים הייתה קשה, והעיכובים בדרך הכבידו מאוד על העולים, שממילא היו מותשים. חלקם סבל מרעב ומהיעדר תנאי מחיה בסיסיים, והאוכלוסייה הערבית המקומית גילתה יחס עויין וניסתה להציק להם. השמש היוקדת, המחלות והמגפות, היחס הקשה של השליטים המקומיים – כל אלה הביאו לכך שעולים רבים, ובמיוחד תינוקות וילדים, מתו בדרך. אחרים הצליחו, לאחר שבועות של תלאות וטלטולים בדרך, להגיע באפיסת כוחות למחנה המעבר באזור עדן.

מחנה המעבר הראשון, מחנה "גאולה", שהוקם בחאשד בתקופת מלחמת העולם השנייה, נסגר על ידי שלטונות בריטניה לאחר סיום השלב הראשון של מבצע "על כנפי נשרים". אולם עקב הנהירה של אלפי העולים לעבר עדן היה צורך להקים מחנה חדש והוגשה בקשה לעשות זאת. תחילה גילו השלטונות הבריטיים התנגדות, מחשש שהיענות לפנייה זו תתפרש כמתן סיוע לעולים להגיע לישראל, שנתפסה כאויבת העולם הערבי. רק לאחר מאמצים קשים שוכנעו השלטונות הבריטים להסכים להקמת מחנה חדש, אף הוא בחאשד, בקרבת מחנה "גאולה" הראשון. היו שכינו גם את המחנה השני "מחנה גאולה". המחנה החדש היה למעשה אוסף של "חולשות" (בקתות) אשר נועד לאכלס כ- 500-1,000 עולים, ונוהל ומומן על ידי [הג'וינט](#).

בחודש יוני 1949 הגיעו ראשוני העולים למחנה זה, שתוך מספר שבועות התמלא באלפי עולים. הזרם האנושי מתימן לעבר אזור הלך וגבר וכחודש ספטמבר שהו יותר מ- 13,000 עולים במחנה המעבר. המצב במחנה היה קשה ביותר והתמותה בקרב העולים התשושים הייתה גבוהה. ד"ר אברהם שטרנברג, חבר המשלחת הרפואית שהגיעה למחנה, כתב בספרו:

...שדה רחב היה מכוסה כולו המוני אדם השוכבים בצפיפות זה ליד זה על החול המדברי. ובתוך ים האדם הזה בלטו נקודות רבות, בהירות לבנות. כשהתקרבו ראינו דרגשים נמוכים ועליהם מתים בתכריכים שלא הספיקו להביאם לקבר ישראל... (שטרנברג, עמ' 82)

העולים קיבלו את הדין בשקט ובפסיביות שגבלה באדישות. ד"ר יוסף מאיר, שכהן כמנהל הכללי של משרד הבריאות ועמד בראש אותה משלחת רפואית, דיווח בתזכיר על הביקור במחנה כי העולים

יורדים אחד אחד בשקט ובאטיות תוך שתיקה גמורה – אף בכי תינוק כמעט שאינך שומע. דומה התמונה לעדר הכבשים שמביאים מהשדה לפנות ערב, והם לאטם אחד אחד אחרי השני עד שמגיעים לדיר – זו היא סככה אפלה אשר שם הם מצטופפים ומקבלים מנת לחם ותמרים – זה הלילה הראשון של פגישה היסטורית של גזע עברי עתיק עם גזעים מאירופה והמזרח התיכון. אין כל הבעת שמחה בפניהם, כל סימן של התרגשות, כל סימן של הרגשת הצלה וקץ לכל התלאות... (ג"מ, משרד ראש הממשלה, ג/3314/119).

בניגוד לעולים שעלו ארצה בשלב הראשון של המבצע, ואשר חיכו לעלייה במשך שנים בעדן ובמחנה "גאולה", היו העולים של השלב השני עייפים ומותשים. גם לאחר שהתאוששו הם התייחסו אל סגל העובדים כאל "יצורים מעולם אחר", כמעט שלא שאלו שאלות בקשר לארגון העלייה, ונתנו אמון מלא בכל מי שטיפל בהם. השליחים והמדריכים נחשבו בעיניהם אנשים אגדיים ועליונים. יוסף צדוק כתב בספרו כי "... כל עובדי המחנה ללא הבדל תפקיד ודרגה, אם עובד במשרד ואם עוזר מטבח, כולם בעיני העולים מנהלים..." (צדוק, עמ' 226). מספרם הרב של העולים שהגיעו למחנה ומצבם הבריאותי הירוד גרמו לכך כי עיקר זמנם של השליחים ואנשי הסגל במחנה הוקדש לטיפול הפיזי בעולים.

בתחילה דרשה **הסוכנות היהודית**, אשר פעלה בשמה של מדינת ישראל, בכל העולים יעברו בדיקות רפואיות לפני שיעלו לישראל, ודרשה לסיים טיפול רפואי שניתן לנוקמים לכך עוד במחנה בחאשד או בעדן. אולם כאשר זרם העולים הלך וגבר, לא הייתה ברירה אלא לשנות את המדיניות ולהעביר את העולים לישראל במהירות האפשרית, אף לפני תום הטיפול הרפואי. זאת ועוד, הסכמת שלטונות בריטניה לעלייה הייתה מותנית בהעלאת כל היהודים שהגיעו לאזור עדן ללא סלקציה.

הטסת העולים לישראל

עם תחילת העלייה הגדולה מתימן, עוד בשלב הראשון של העלייה, הוצע שהעולים יוסעו לישראל דרך הים לנמל אילת כדי להחיל את הוצאות הנסיעה בשיעור ניכר (עלות הטסת עולה אחד הייתה כ- 87 דולר לעומת 30 דולר באייה), ויצחק רפאל העריך כי הגיונט ישתתף בהוצאות סלילת הכביש מאילת לבאר שבע. בן-גוריון הסכים עקרונית לתכנית, בתנאי שאפשר יהיה להבטיח ש"מצרים וסעודיה לא יפריעו". אולם בסופו של דבר הוחלט להטיס את העולים ארצה, כנראה בשל דוחק הזמן, בשל החשש שהסולטאנים והבריטים ינסו שוב להערים קשיים על יציאת היהודים, וכן בגלל מצבם הגופני של העולים.

המטוס הראשון יצא לדרכו ב- 15 בדצמבר 1948, כלומר עוד בימי הקרבות של ישראל ומצרים באזור עזה-פלוג'ה, והטיסות עברו מעל שדות הקרב ממש. השלב הראשון הסתיים ב- 21 במארס 1949. בשלב זה הגיעו בסך הכול 5,550 עולים ב- 56 טיסות שבוצעו על ידי חברת "אלסקה" האמריקאית. ב- 6 ביוני 1949 חודשו הטיסות. הטיסות נערכו בעיקר במטוסים מדגם Skymaster, שנחשב אז לגדול ואמין, בדרך כלל מדי יומיים או שלוש, אך בשיאו של המבצע היו אפילו שלוש טיסות ליום (פרט לשבתות). בכל טיסה הצטופפו יותר מ- 150 עולים. בשל מצב המלחמה עם מדינות ערב השתמשו בנתיב טיסה שעקף את סעודיה, מצרים וירדן, ולכן משך הטיסה הוארך מעט – טווח הטיסה היה 2,815 קילומטר והיא נמשכה כשמונה שעות, ללא חניות ביניים. המטוסים עברו מעל באב אלמנדב, הים האדום, מצרי טיראן ואילת, ונחתו בנמל התעופה בלוד. בהתחשב במרחק הטיסה ובתנאי הלחץ שהיו קיימים, וכן לאור מצב המלחמה עם המדינות שלאורך נתיב הטיסה, היה זה הישג מיוחד שכל המטוסים הגיעו בשלום ליעדם. מטוס אחד נפגע קלות מאש רובים כאשר טס מעל מכה בשל טעות בניווט, ובאופן דומה נפגע מטוס אחר לפני הנחיתה בלוד.

אף שרוב העולים ראו מטוס בפעם הראשונה בחייהם, הם עלו למטוסים בלי היסוס. במהלך הטיסות נולדו 12 תינוקות, וחקן העולים היה בן 108.

נתוני העלייה מתימן בתקופת מבצע "על כנפי נשרים"

(יוני 1949 – ספטמבר 1950)

(לפי נתוני הג'וינט)

התאריך	נכנסו למחנה	נפטרו במחנה	המריאו ארצה
יוני 1949			108
יולי 1949			625
אוגוסט 1949*			2,170
ספטמבר 1949	16,076	199	8,864
אוקטובר 1949	6,851	161	11,445
נובמבר 1949	3,973	80	5,478
דצמבר 1949	3,492	43	3,055
ינואר 1950	1,981	14	2,082
			2,062

1,504	02	1,499	פברואר 1950
1,025	12	2,030	מארס 1950
989			אפריל 1950**
520			מאי 1950
405			יוני 1950
437			יולי 1950
323			אוגוסט 1950
			ספטמבר 1950
41,092	511	35,902	סך הכול

* בסוף החודש היו 6,742
 ** אין מספרים מדויקים על הנכנסים והנפטרים.

השלב השלישי

נוסף על הטסת עולי תימן בשני השלבים העיקריים של המבצע, היו עוד 28 טיסות עם עולים מעדן. בשלב השלישי הגיעו עוד 1,344 עולים מתימן ו- 449 עולים מעדן ב- 80 טיסות נוספות. השלב השלישי התחיל באוקטובר 1950 והסתיים באפריל 1956.

לפריטים נוספים של המאמר

+ הוסף תגובה חדשה

תגובות:

בטעינה...

+ שלח משוב

[מפת אתר](#) | [חזרו למעלה](#) | [צור קשר](#) | [תחזמה למסדרות מתימן יבוא](#)

זכות לימוד התורה בנוסח תימן ושימור המסורת והחייאת מורשת תימן
תעמוד לתורמים היקרים נאמני עדת תימן לברכה והצלחה ישועה ורפואה ומילוי כל משאלה.

תרום בשמחה ללימוד ילדי תימן

להפקיד או העברה בנקאית לחשבון הת"ת: מבשר טוב, בנק מרכנתיל, סניף גאולה 635 ירושלים. מספר חשבון 55631

לפרטים נוספים להתקשר לטלפון [050-4148077](tel:050-4148077) תזכו למצוות עם שפע ברכה והצלחה.

אם יש בקשה מיוחדת לתפילת הילדים [שלחו הודעה](#). אפשר גם בווטסאפ 054-2254768

מתימן יבוא הישיבה המרכזית לבני עדת תימן. ירושלים רחוב תרמ"ב 6. טלפון: 02-5812531 דוא"ל: mtyavo@gmail.com פקס: 077-

4448207 חשבון בנק הדאר: 4874867

מבשר טוב - ת"ת לבני עדת תימן רחוב יחזקאל 46 ירושלים. גני ילדים רחוב ארץ חפץ 112 כניסה ב ירושלים.

דוא"ל: mtyavo@gmail.com email:

לייבסיטי - בניית אתרים